

6KT

KONSTRUOVÁNÍ STROJŮ - PŘEVODY

Výpočet bezpečnosti v dotyku

David Rebenda

David.Rebenda@vut.cz

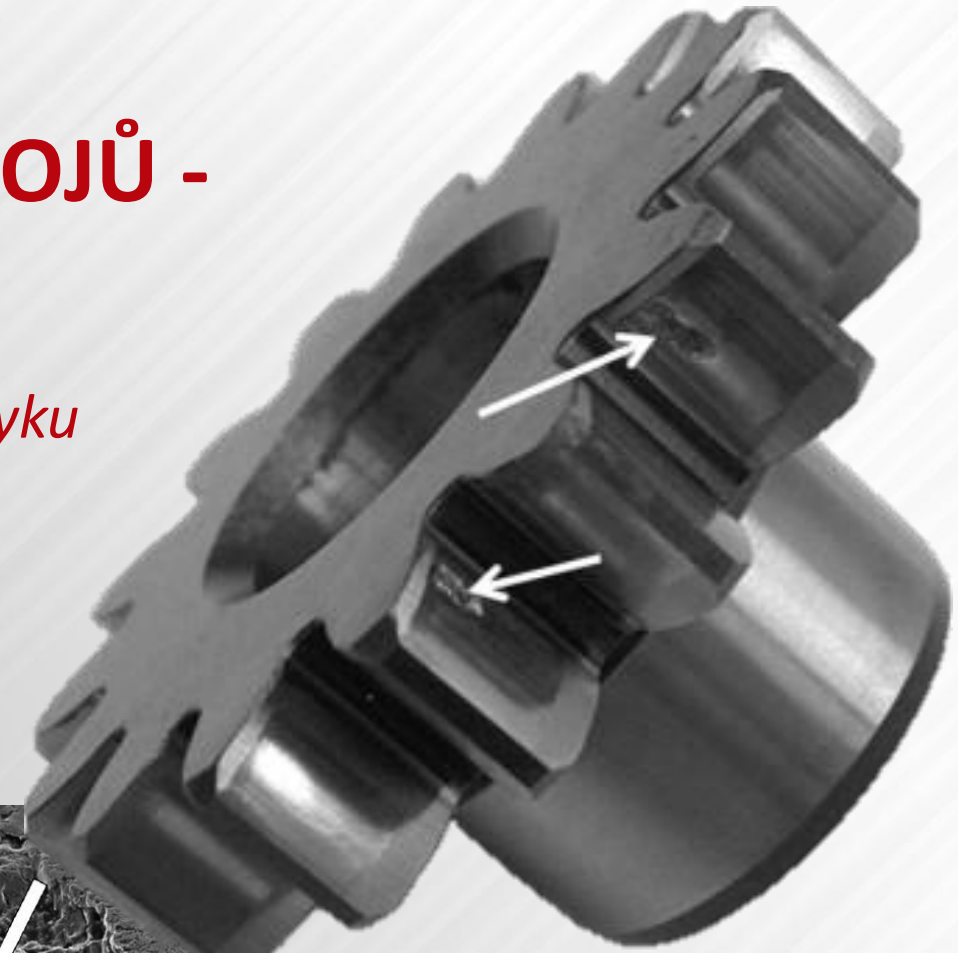
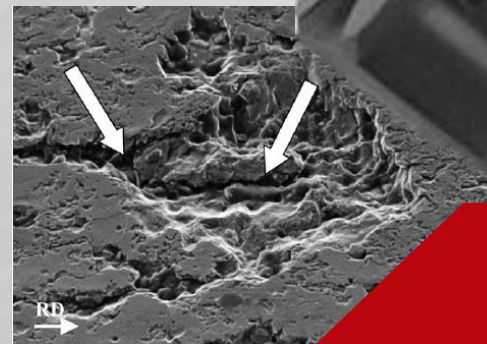
A2/401

Ústav konstruování

Fakulta strojního inženýrství

VUT v Brně

4. cvičení

Náplň čtvrtého cvičení

Časový harmonogram	
T.	Část výpočtu
3.	Silové poměry v ozubení
	Volba materiálu kol a návrh tvrdosti na boku zubu
	Stanovení součinitelů silových poměrů v ozubení
4.	Pevnostní kontrola ozubení v dotyku
5.	Pevnostní kontrola ozubení v ohybu

Silové poměry v ozubení

Volba materiálu a návrh tvrdosti zubů

Součinitelé silových poměrů

Výpočet únosnosti boků zubů v dotyku

Součinitelé pro výpočet únosnosti zubů v dotyku

Bezpečnost v dotyku

Kontrolní list		
T.	Parametr	
4.	Součinitel tvaru spoluzabírajících zubů	Z_H
	Součinitel mechanických vlastností materiálů ($\sqrt{MPa}$)	Z_E
	Součinitel jednopárového záběru pastorku	Z_B
	Součinitel jednopárového záběru kola	Z_D
	Součinitelé mazací vrstvy	Z_{LVR}
	Součinitel počtu cyklů pro dotyk (centrální kolo)	Z_{NT1}
	Součinitel počtu cyklů pro dotyk (satelit)	Z_{NT2}
	Součinitel tvrdosti	Z_W
	Bezpečnost v dotyku (centrální kolo)	S_{H1}
	Bezpečnost v dotyku (satelit)	S_{H2}

Únosnost boků zubů v dotyku

- Cyklické zatížení zubů → Únavové poškození (pitting)
- Výpočty únosnosti zubů spojené s únavovým poškozením mají z výpočtů poškození ozubení největší význam
- **Únosnost boků zubů v dotyku** - schopnost zajistit bezpečnost aktivních částí boků zubů proti progresivní tvorbě pittingu
- Kritériem pro tvorbu pittingu je Hertzovo kontaktní napětí

One-half the contact patch width

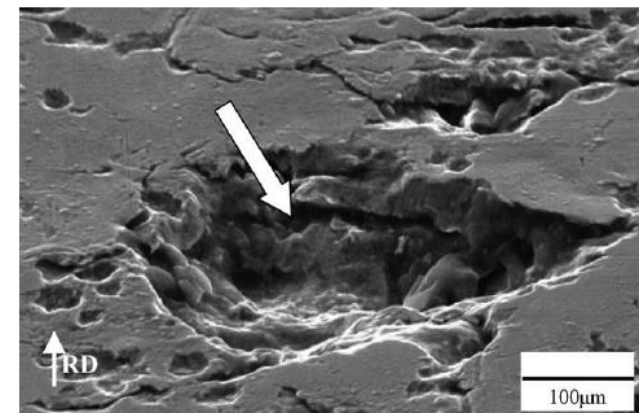
$$b = \sqrt{\frac{2F}{l\pi} \left(\frac{[(1-\mu_1^2)/E_1] + [(1-\mu_2^2)/E_2]}{(1/d_1) + (1/d_2)} \right)}$$

Stresses at the x=0 axis

$$P_{\max} = \frac{2F}{\pi bl}$$

Cylinder on cylinder

Součinitelé pro výpočet únosnosti boků zubů v dotyku

Kontrolní list	
T.	Parametr
4.	Součinitel tvaru spoluzabírajících zubů Z_H
	Součinitel mechanických vlastností materiálů ($\sqrt{MPa}$) Z_E
	Součinitel jednopárového záběru pastorku Z_B
	Součinitel jednopárového záběru kola Z_D
	Součinitelé mazací vrstvy Z_{LVR}
	Součinitel počtu cyklů pro dotyk (centrální kolo) Z_{NT1}
	Součinitel počtu cyklů pro dotyk (satelit) Z_{NT2}
	Součinitel tvrdosti Z_W
	Bezpečnost v dotyku (centrální kolo) S_{H1}
	Bezpečnost v dotyku (satelit) S_{H2}

Součinitel tvaru spoluzabírajících zubů (str. 808)

- Vyjadřuje vliv křivosti profilů boků spoluzabírajících zubů ve valivém bodě

$$Z_H = \sqrt{\frac{2 \cos \beta_b}{\cos^2 \alpha_t \tan \alpha_{tw}}} \quad \beta_b = \beta = 0$$

Součinitel mechanických vlastností materiálu (str. 789, 809)

$$Z_E = \sqrt{\frac{1}{\pi \left(\frac{1 - \mu_1^2}{E_1} + \frac{1 - \mu_2^2}{E_2} \right)}} \quad \text{Pro kola z oceli, } E = 207 \text{ GPa, } \mu = 0.3$$

Součinitel vlivu sklonu zubu (str. 811)

- Vliv sklonu zubu na únosnost v dotyku

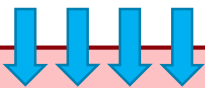
$$Z_\beta = \sqrt{\cos \beta} = \sqrt{\cos 0^\circ} = 1$$

Součinitel součtové délky dotykových křivek boků zubů (str. 810)

- Vliv součinitele záběru na únosnost

$$Z_\varepsilon = \sqrt{\frac{4 - \varepsilon_\alpha}{3}}$$

Nominální napětí v dotyku

$$\sigma_{H0} = Z_E Z_H Z_\varepsilon Z_\beta \sqrt{\frac{F_t}{bd_1} \frac{u+1}{u}}$$

Součinitelé pro výpočet únosnosti boků zubů v dotyku

Kontrolní list		
T.	Parametr	
4.	Součinitel tvaru spoluzabírajících zubů	Z_H
	Součinitel mechanických vlastností materiálů ($\sqrt{MPa}$)	Z_E
	Součinitel jednopárového záběru pastorku	Z_B
	Součinitel jednopárového záběru kola	Z_D
	Součinitelé mazací vrstvy	Z_{LVR}
	Součinitel počtu cyklů pro dotyk (centrální kolo)	Z_{NT1}
	Součinitel počtu cyklů pro dotyk (satelit)	Z_{NT2}
	Součinitel tvrdosti	Z_W
	Bezpečnost v dotyku (centrální kolo)	S_{H1}
	Bezpečnost v dotyku (satelit)	S_{H2}

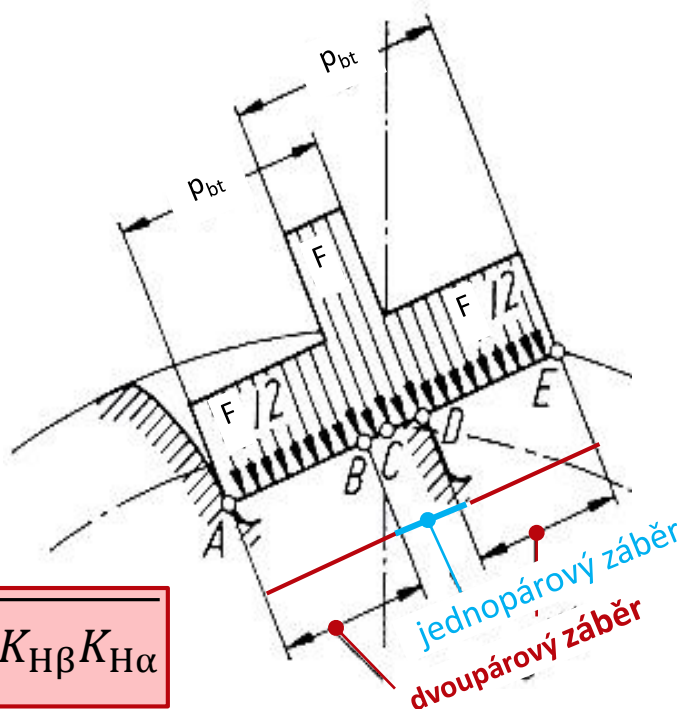
Součinitelé jednopárového záběru pastorku a kola (str. 811)

- Rozděluje napětí v dotyku ve valivém bodě C do vnitřního bodu jednopárového záběru B (pastorek) nebo D (kolo)

$$Z_B = f(M_1) \quad \text{je-li } M_1 > 1, \text{ pak } Z_B = M_1 \quad \text{je-li } M_2 > 1, \text{ pak } Z_D = M_2$$

$$Z_D = f(M_2) \quad \text{Je-li } M_1 < 1, \text{ pak } Z_B = 1 \quad \text{Je-li } M_2 < 1, \text{ pak } Z_D = 1$$

M_1, M_2 - pomocní souč. pro pastorek a kolo vycházející z geometrie

$$M_1 = \frac{\tan \alpha_{tw}}{\sqrt{\left[\sqrt{\frac{d_{a1}^2}{d_{b1}^2} - 1} - \frac{2\pi}{z_1} \right] \left[\sqrt{\frac{d_{a2}^2}{d_{b2}^2} - 1} - (\varepsilon_a - 1) \frac{2\pi}{z_2} \right]}}$$

$$M_2 = \frac{\tan \alpha_{tw}}{\sqrt{\left[\sqrt{\frac{d_{a2}^2}{d_{b2}^2} - 1} - \frac{2\pi}{z_2} \right] \left[\sqrt{\frac{d_{a1}^2}{d_{b1}^2} - 1} - (\varepsilon_a - 1) \frac{2\pi}{z_1} \right]}}$$

Vhodné přejmenovat na A_1, A_2

Napětí v dotyku kolo

$$\sigma_H = Z_D \sigma_{H0} \sqrt{K_A K_V K_H \beta K_H \alpha}$$

Napětí v dotyku pastorek

$$\sigma_H = Z_B \sigma_{H0} \sqrt{K_A K_V K_H \beta K_H \alpha}$$

Součinitelé pro výpočet únosnosti boků zubů v dotyku

Kontrolní list		
T.	Parametr	
4.	Součinitel tvaru spoluzabírajících zubů	Z_H
	Součinitel mechanických vlastností materiálů ($\sqrt{MPa}$)	Z_E
	Součinitel jednopárového záběru pastorku	Z_B
	Součinitel jednopárového záběru kola	Z_D
	Součinitelé mazací vrstvy	Z_{LVR}
	Součinitel počtu cyklů pro dotyk (centrální kolo)	Z_{NT1}
	Součinitel počtu cyklů pro dotyk (satelit)	Z_{NT2}
	Součinitel tvrdosti	Z_W
	Bezpečnost v dotyku (centrální kolo)	S_{H1}
	Bezpečnost v dotyku (satelit)	S_{H2}

Součinitelé mazací vrstvy (str. 813)

- Z_L Součinitel maziva (druh, viskozita)
  - Z_V Součinitel obvodové rychlosti
  - Z_R Součinitel drsnosti boků zubů
- Z_{LVR} Souhrnný součinitel mazací vrstvy
- $$Z_{LVR} = Z_L Z_V Z_R \quad (\text{str. 814})$$

- Určují se pro kolo s nižší drsností, tvrdostí (meze únavy), rychlosti (hydrodynamický efekt)
- Samostatně mají poměrně malý vliv (nejvýznamnější je Z_R), proto se zpravidla určují souhrnně jakou součin zejména dle dokončovacích technologických operací a drsnosti povrchu před záběhem (viz [zadání](#))

$$Z_L Z_V Z_R = 1, \text{ je-li } Rz_{10} \leq 4 \mu\text{m},$$

$$Z_L Z_V Z_R = 0,92, \text{ je-li } Rz_{10} > 4 \mu\text{m}.$$

$$Rz_{10} = \frac{Rz_{ISO1} + Rz_{ISO2}}{2} \sqrt[3]{\frac{10}{\rho_{red}}}$$

Přípustné napětí v dotyku

Součinitel bezpečnosti v dotyku

$$\sigma_{HP1} = \frac{\sigma_{Hlim1} Z_{NT1}}{S_{Hmin}} Z_L Z_V Z_R Z_W Z_X$$

$$S_{H1} = \frac{\sigma_{Hlim1} Z_{NT1}}{\sigma_{H1}} Z_L Z_V Z_R Z_W Z_X$$

Součinitelé pro výpočet únosnosti boků zubů v dotyku

Kontrolní list		
T.	Parametr	
4.	Součinitel tvaru spoluzabírajících zubů	Z_H
	Součinitel mechanických vlastností materiálů ($\sqrt{MPa}$)	Z_E
	Součinitel jednopárového záběru pastorku	Z_B
	Součinitel jednopárového záběru kola	Z_D
	Součinitelé mazací vrstvy	Z_{LVR}
	Součinitel počtu cyklů pro dotyk (centrální kolo)	Z_{NT1}
	Součinitel počtu cyklů pro dotyk (satelit)	Z_{NT2}
	Součinitel tvrdosti	Z_W
	Bezpečnost v dotyku (centrální kolo)	S_{H1}
	Bezpečnost v dotyku (satelit)	S_{H2}

Součinitel počtu cyklů pro dotyk (str. 812)

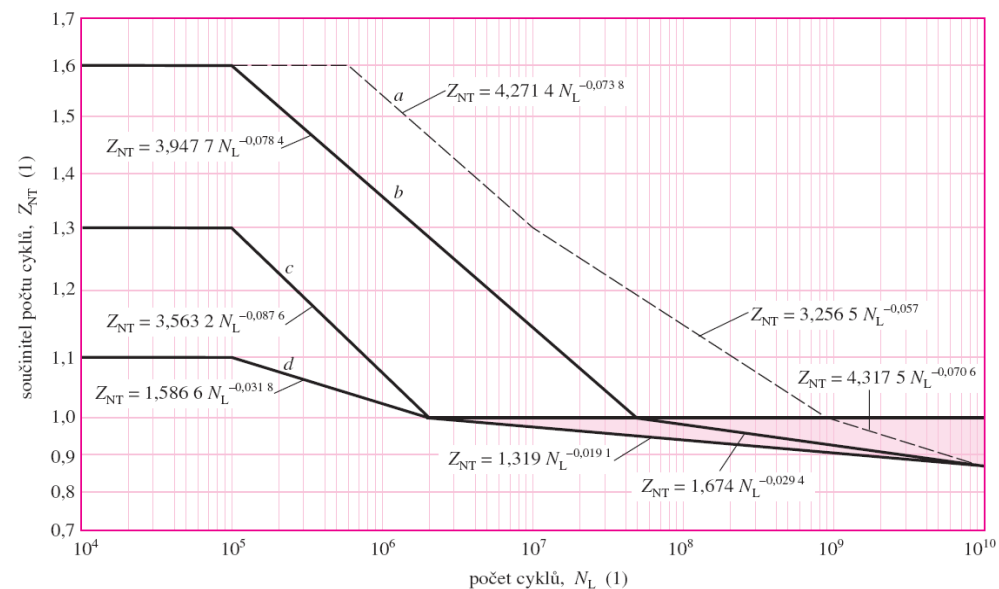
- Obdoba Wöhlerovy křivky pro ozobená kola
- Mez únavy v dotyku (trvalá pevnost) je určena pro stanovený počet cyklů ($2 \cdot 10^6$ až 10^9 cyklů dle materiálu), čemuž odpovídá $Z_{NT} \approx 1$ (idealizované).
- Pro jiný požadovaný počet cyklů je třeba součinitel Z_{NT} určit a korigovat mez únavy.

- Počet cyklů N_L (viz [podklady](#))

$$N_{L1} = n a_{K1,2} L_h$$

- $a_{K1,2}$ – počet spoluzabírajících kol (nikoliv počet satelitů)

$$Z_{NT} = \alpha \cdot N_L^\beta$$

Obr. 14-11, pro kalené oceli se používá křivka b

Přípustné napětí v dotyku

$$\sigma_{HP1} = \frac{\sigma_{Hlim1} Z_{NT1}}{S_{Hmin}} Z_L Z_V Z_R Z_W Z_X$$

4. cvičení

Součinitel bezpečnosti v dotyku

$$S_{H1} = \frac{\sigma_{Hlim1} Z_{NT1}}{\sigma_{H1}} Z_L Z_V Z_R Z_W Z_X$$

Součinitelé pro výpočet únosnosti boků zubů v dotyku

Kontrolní list		
T.	Parametr	
4.	Součinitel tvaru spoluzabírajících zubů	Z_H
	Součinitel mechanických vlastností materiálů ($\sqrt{MPa}$)	Z_E
	Součinitel jednopárového záběru pastorku	Z_B
	Součinitel jednopárového záběru kola	Z_D
	Součinitelé mazací vrstvy	Z_{LVR}
	Součinitel počtu cyklů pro dotyk (centrální kolo)	Z_{NT1}
	Součinitel počtu cyklů pro dotyk (satelit)	Z_{NT2}
	Součinitel tvrdosti	Z_W
	Bezpečnost v dotyku (centrální kolo)	S_{H1}
	Bezpečnost v dotyku (satelit)	S_{H2}

Součinitel tvrdosti (str. 814)

- Zohledňuje zvýšení únosnosti zejména deformačním zpevněním povrchů.

$$Z_W = 1,2 - \frac{H - 130}{1700} \quad (\text{pro kola o stejné tvrdosti roven 1})$$

*Dle materiálu z tab A-34 vybereme tvrdost na povrchu zubu pro měkčí materiál (materiál kola) a převedeme jednotky z HV na HB. Následně využijeme vzorec (14-64).
Pozor na dodatečnou podmínku pod vzorcem!*

Součinitel velikosti (str. 816)

- Větší součást obvykle obsahuje větší množství strukturních vad, čímž klesá únosnost.
- Pro dotyk dle ISO je roven jedné.

$$Z_X = 1$$

Přípustné napětí v dotyku

$$\sigma_{HP1} = \frac{\sigma_{Hlim1} Z_{NT1}}{S_{Hmin}} Z_L Z_V Z_R Z_W Z_X$$

4. cvičení

Součinitel bezpečnosti v dotyku

$$S_{H1} = \frac{\sigma_{Hlim1} Z_{NT1}}{\sigma_{H1}} Z_L Z_V Z_R Z_W Z_X$$

Příklad 14-4, str. 839, přehled rovnic 834

Dle ISO je spolehlivost (pravděpodobnost bezporuchového chodu) $R=0.99$.

Výpočet únosnosti boků zubů v dotyku

Výpočet bezpečnosti v dotyku dle ISO

Příklad 14-4, str. 839, přehled rovnic 834

- Hertzův tlak (popř. nominální napětí v dotyku) se určuje zvlášť pro pastorek i kolo, přičemž větší z těchto tlaků rozhoduje o únosnosti ozubení.

Nominální napětí v dotyku

- Dokonale přesné ozubení (teoretické)
- Pouze statické nominální zatížení

$$\sigma_{H0} = Z_E Z_H Z_\varepsilon Z_\beta \sqrt{\frac{F_t}{bd_1} \frac{u+1}{u}}$$

b (menší z šířek b_1, b_2)

Kolo

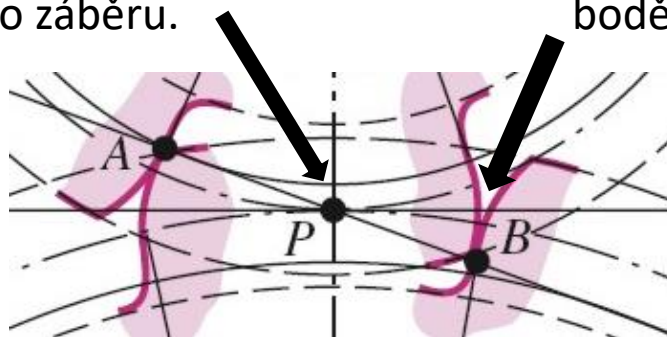
- Napětí v dotyku se určuje zpravidla ve valivém bodě jednopárového záběru.

Pastorek

- Napětí v dotyku se určuje zpravidla ve vnitřním bodě jednopárového záběru, tj. na konci záběru.

Napětí v dotyku pro kolo

$$\sigma_H = Z_D \sigma_{H0} \sqrt{K_A K_V K_{H\beta} K_{H\alpha}}$$

Napětí v dotyku pro pastorek

$$\sigma_H = Z_B \sigma_{H0} \sqrt{K_A K_V K_{H\beta} K_{H\alpha}}$$

Výpočet bezpečnosti v dotyku

Kontrolní list		
T.	Parametr	
4.	Součinitel tvaru spoluzabírajících zubů	Z_H
	Součinitel mechanických vlastností materiálů ($\sqrt{MPa}$)	Z_E
	Součinitel jednopárového záběru pastorku	Z_B
	Součinitel jednopárového záběru kola	Z_D
	Součinitel mazací vrstvy	Z_{LVR}
	Součinitel počtu cyklů pro dotyk (centrální kolo)	Z_{NT1}
	Součinitel počtu cyklů pro dotyk (satelit)	Z_{NT2}
	Součinitel tvrdosti	Z_W
	Bezpečnost v dotyku (centrální kolo)	S_{H1}
	Bezpečnost v dotyku (satelit)	S_{H2}

- Napětí v dotyku nesmí překročit přípustné napětí, které se stanovuje zvlášť pro pastorek a pro kolo.

Přípustné napětí v dotyku

- Obdoba Marinovy rovnice – mez únavy vzorku σ_{Hlim} korigována součiniteli Z

$$\sigma_{HP1} = \frac{\sigma_{Hlim1} Z_{NT1}}{S_{Hmin}} Z_L Z_V Z_R Z_W Z_X \geq \sigma_{H1} \quad S_{Hmin}=1,1 \text{ (zadáno)}$$

Součinitel bezpečnosti v dotyku

$$S_{H1} = \frac{\sigma_{Hlim1} Z_{NT1}}{\sigma_{H1}} Z_L Z_V Z_R Z_W Z_X = 1.1-1.3 \text{ (běžné)} = 1.3-1.6 \text{ (rizikové)}$$

Bezpečnost v dotyku S_{H1} a S_{H2}

Maximální počet bodů z výpočtu

1,1 - 1,3	25
1,3 - 1,5	23
1,5 - 1,75	21
1,75 - 1,9	19
1,9 - 2,1	15

Děkuji vám za pozornost

David Rebenda

David.Rebenda@vut.cz

<http://uk.fme.vutbr.cz/>